

בדין שמוש בתרופות בשבת

האם מותר לאדם בריא לבלוע בשבת כדור כדי להגביר את התיאבון?

הרב משה הלוי שמינכרנ

בהתאם לכלל, שאין עושיין רפואות בשבת, אסור להשתמש בכל מיני תרופות, מפני הגזירה שמא ישחוק סממנים. ואף שבזמננו-אנו, התרופות מוכנות לכל ולא שכיח הדבר, שאדם פרטי יעשה בעצמו התרופות, ובמילא לא קיים החשש של שחיקת סממנים, אבל בכל זאת ישנם עוד מקומות בעולם, שאנשים מכינים בעצמם התרופות. ועוד, הרי זה דבר שבמניין ולכן אין בכחנו לבטל הגזירה הזאת, והיא שרירה, איפוא, וקיימת.

ולכאורה אפשר לומר, דדוקא באדם חולה או שיש לו איזה מיחוש, דלרפואה קמכוין, או אסור משום גזירת שחיקת סממנים, אבל באדם בריא, שבמקרה אין לו באותה שבת תיאבון, כן יהיה מותר לו לבלוע כדור להגביר את התיאבון, מפני שאצלו לא שייך לגזור משום שחיקת סממנים, כמו"ש באגלי טל, מלאכת טוחן, אות מ"ו וז"ל: ואם באנו לדון מצד הסברא י"ל דבריא לגמרי אינו בהול על רפואתו, ועי' רש"י פסחים ס"ח ע"א בד"ה כתיב, דאין רפואה אלא במוכה.

וראיה לדברינו, דאיתא במשנה שבת ק"ט ע"ב, וכל המשקין שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה, אבל שותה הוא מי דקלים לצמא, ופירש"י, "אם אינו חולה", מכאן דדוקא לחולה אסור לשתות מי דקלים, משא"כ לבריא, ועי' מ"ב בה"ל הל' שבת סי' שכ"ח, סעי' ל"ו.

ואף שהרמב"ם בהל' שבת פכ"א ה"כ כתב, שאסור לבריא להתרפאות בשבת, גזירה שמא ישחוק סממנים, ועיי"ש במ"מ, י"ל דדוקא אם הוא מתכוין להתרפאות, אבל ברור הדבר, שגלגלת התיאבון אין מטרתה לרפואה אלא להגביר התיאבון בלבד, בזה אולי גם הרמב"ם יודה, שאין כאן איסור.

זאת ועוד, הרי מצוה לענג את השבת, עי' שבת קי"ח ע"ב, במה מענגו וכו' (והא דכתב הרמב"ם בהל' שבת פ"ל ה"א, כבוד ועונג מדברי סופרים ומפורשים ע"י הנביאים, שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכוּבד, ביאר את דבריו בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' קס"ח, דע"כ אין כוונתו שהוא רק מצוה מדרבנן או מדברי קבלה, דהרי כלל הוא, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא ע"כ הללמ"מ והרמב"ם קרי ליה דברי סופרים כדרכו. וראה פרמ"ג בפתיחה להל' טריפות, וכן דעת היראים, עמוד זמנים סי' צ"ט, דמצות עונג שבת, גמרא גמירא לה עד דאתא ישעיהו ואסמכא אקרא), וא"כ לשם מצות עונג שבת יש מקום להתיר. וכידוע, הגדיר רש"י את הנשמה היתירה בביצה, ט"ז ע"א, וז"ל: רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו, עכ"ל. א"כ הבריא

שבולע כדור להגביר את תיאבוננו, שיוכל לאכול ולשתות הרבה בשבת — יש לו על מה לסמוך.

ואף שלפעמים איי-התיאבון היא תוצאה של אינו מחלה, ויש, איפוא, לגזור אטו אדם חולה, זה א"א לומר, דהרי כל הטעם שאין עושין רפואה בשבת הוא מטעם הגזירה שמא ישחוק סממנים, וא"כ הו"ל גזירה לגזירה. ואין גם לדמות המקרה דידן עם מה שכתב בשמירת שבת כהלכתה, פכ"א סי"א, שאל לו לאדם לקחת ויטאמינים בשבת, כי חוסר ויטאמינים בגופו של האדם מראה על ליקוי מסוים, ואין אדם כזה בגדר של בריא לגמרי.

אמנם לדינא, יש בכל זאת לאסור, כי הט"ו בהל' שבת סי' ש"א סק"א כתב, הרץ שיהא תאב לאכילה אחר העימול ואפ"ה אסור, והטעם שבאותה שעה שהוא רץ אין לו תענוג, לא שרינו ליה מחמת התענוג שימשוך אח"כ. ועי' במ"ב (שער הציון אות ט') שכתב בנדון, דאפשר מה שהוא עושה פעולות כדי שיהא תאב לאכול, זה בכלל רפואה. וכבר העלה לדינא המ"א בהל' שבת סי' שכ"ח סקמ"ג, שאפילו לאדם בריא אסורים כל אוכלין ומשקין בשבת, שאינם מאכל ומשקה של בריאים, והביא הרבה ראיות לזה. ואף שבאגלי טל, מלאכת טוחן, אות מ"ז, דחה כל ראיותיו, אבל בכל זאת מסיק, „ולדינא אין בידי להכריע“, ועיי"ש באות ל"ח סק"ז, שהאחרונים הסכימו עם המ"א, דאפילו באדם בריא יש לאסור.

ואע"ג שאפשר לחלק ולומר, דדוקא אם מתכוין לרפואה או אסור אפילו לאדם בריא, משא"כ אם כל עצם כוונתו היא אך ורק להגביר את התיאבון, ייתכן שבוזה גם המ"א יודה, כמו שהסברנו למעלה את דברי הרמב"ם, אבל מדברי הט"ו הנ"ל והמ"ב בשער הציון, משמע מבואר, שהפעולות שעושה כדי שיהא תאב לאכול, זה בכלל רפואה. לכן אין לו לאדם בריא לבלוע כדור להגביר ותיאבון בשבת, כי זה גובל עם מה שאחז"ל אין עושין רפואות בשבת, כדעת הט"ו.

הערת העורך: ראה להלן עמ' 59 ובמקורות שציינו שם.

וכן צו הרופאים לכל רופא, כי הוא, אם יוכל להנהיג החולי בשעור המזון לבד, לא ינהיג אותו ברפואה, ואם לא יוכל מבלעדי ההנהגה ברפואה, ינהיגו בענינים מורגלים ברפואות ההזמנה והמוננות המרפאות, ואם לא יוכל מבלעדי ההנהגה ברפואה, יתחיל ברפואות הקלות, ואם יספיק זה — טוב, ואם לא יספיק לחולה, יעתק לחזק מהם ואחר כך ליתר חזק.

(הרמב"ם, ספר הנהגת הבריאות, סוף שער שני)